

TÜRK SİYASAL HAYATINDA ARİF HİKMET YURTSEVER VE BİNGÖL

Öğr. Gör. Dr. İsrail KARATAŞ*

ÖZ

Cumhuriyet Senatosu'nda Bingöl'ü temsilen en uzun süre görev yapmış olan Dr. Arif Hikmet Yurtsever, 1925 yılında Bingöl'de doğmuştur. Bingöl'de 10 yıl hekim olarak çalıştıktan sonra 1966 yılındaki üçte bir senato yenileme seçimlerinde, Adalet Partisi'nden aday olmuş ve seçimleri kazanarak 1975 yılına kadar senatörlük görevini devam ettirmiştir. Bu süre zarfında Yurtsever, başta Bingöl olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesi'nin sorunlarını senatoya taşımış ve sorunlara çözüm bulmaya çalışmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin doğusunun kalkındırılmasının hayati derecede önemli olduğuna inanmış ve bunun için senatoda mücadele vermiştir. Kendi bölgesinin sorunlarının dışında ülkenin genel meseleleriyle de ilgilenmiş ve buna ilişkin görüşlerini açıklayarak hükümetlere önerilerde bulunmuştur.

Merkez sağ kimliğe sahip Yurtsever, siyasi hayatı boyunca benzer siyasi ideolojilere sahip birçok siyasi parti içerisinde yer almıştır. 1970 yılındaki parti içi çekişmelerin bir sonucu olarak Adalet Partisi'nin ihraç ettiği ilk isimlerden birisiydi. Adalet Partisi'nden ayrılanların ve ihraç edilenlerin bir araya gelerek kurduğu Demokratik Parti'nin 69 kurucusundan biri de kendisiydi. Demokratik Parti'nin dağılma sürecinde de kendi isteği ile kurucusu olduğu partiden ayrılmış ve bir süre bağımsız olarak siyaset yapmıştır. Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'ne destek arayışlarının olduğu dönemde, Adalet Partisi'ne dönmüştür. 1975 senato seçimlerini kaybedince 1982 yılına kadar bir takım bürokratik görevlerde bulunmuş ve ardından emekliye ayrılmıştır. Bingöl ve çevresinin kalkınmasına yönelik projelerini gerçekleştirmek için 1986 yılında Hür Demokrat Parti'den Bingöl milletvekili adayı olmuş, ancak seçimleri kazanamayınca projelerini gerçekleştirme fırsatını yakalayamamıştır.

Çalışmamızın amacı; Yurtsever'in siyasi faaliyetlerini ele alarak Türk siyasetindeki yerini ortaya koymanın yanı sıra Bingöl ve çevresinin her alanda kalkınması için ortaya attığı fikirleri ve bunu hayata geçirmek için nasıl bir mücadele sürdürdüğünü detaylıca incelemektir. Çalışmada; arşiv belgeleri, resmi yayınlar, telif eserler ve gazete haberleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arif Hikmet Yurtsever, Bingöl, Cumhuriyet Senatosu, Adalet Partisi, Demokratik Parti, Doğu Anadolu Bölgesi.

ARİF HİKMET YURTSEVER IN TURKISH POLITICAL LIFE AND BİNGÖL

ABSTRACT

Dr. Arif Hikmet Yurtsever, who served for the longest time representing Bingöl in the Senate of the Republic, was born in Bingöl in 1925. After working as a physician in Bingöl for 10 years, he became a candidate from the Justice Party in the one-third senate renewal elections in 1966 and won the elections and continued his duty as a senator until 1975. During this period, Yurtsever brought the problems of the Eastern Anatolia Region, especially Bingöl, to the Senate and tried to find solutions to the problems. At the same time, he believed that the development of the east of Turkey was of vital importance and struggled for this in the Senate. Apart from the problems of his region, he also dealt with the general issues of the country and made suggestions to the governments by expressing his views on this issue.

Yurtsever, who has a center-right identity, was been involved in many political parties with similar political ideologies throughout his political life. He was one of the first names

* Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, israfil.karatas@alanya.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-4940-9344

expelled by the Justice Party as a result of the intra-party conflicts in 1970. He was one of the 69 founders of the Democratic Party, which was founded by those who left the Justice Party and those who were expelled. During the disintegration process of the Democratic Party, he left the party that he was the founder of voluntarily, and for a while, he worked independently. He returned to the Justice Party at a time when it was seeking support for the First Nationalist Front Government. When he lost the 1975 senate elections, he held some bureaucratic duties until 1982 and then retired. To realize his projects for the development of Bingöl and its surroundings, he became a Bingöl parliamentary candidate from the Free Democratic Party in 1986, but could not find the opportunity to realize his projects as he could not win the elections.

The aim of this study is not only to reveal Yurtsever's place in Turkish politics by addressing his political activities but also to examine in detail the ideas he put forward for the development of Bingöl and its surroundings in every field and how he struggled to implement it. Archival documents, official publications, copyrighted works, and newspaper articles were used in the study.

Keywords: Arif Hikmet Yurtsever, Bingöl, Republican Senate, Justice Party, Democratic Party, Eastern Anatolia Region.

Giriş

Arif Hikmet Yurtsever, 19 Nisan 1925 tarihinde Bingöl il merkezine bağlı Buban (Oğuldere) köyünde doğmuştur. Annesi Belkıs Hanım, babası Hasan Bey'dir. 1950 yılında Erzurum lisesinden mezun olmuş ve üniversite eğitimine İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde başlamıştır (Çoker 1998: 39).¹ 1956 yılında buradan hekim olarak mezun olan Yurtsever'in ilk görev yeri, Kiğı Sıtma Savaş Tabipliğidir. 22 Kasım 1956 tarihinde başladığı bu görevi 27 Ocak 1958'de sona ermiş ve ardından Bingöl Merkez Hükümet Tabipliğine yükselmiştir (TBMM Albümü 1920-2010: 1739). Hükümet tabipliği görevini sürdürürken askerlik vazifesi için 1 Ocak 1960'da silahaltına alınmıştır. Askerlik görevini 30 Haziran 1961'de yedek teğmen olarak tamamlayan Yurtsever, 29 Eylül 1961'de Bingöl Merkez Hükümet Tabipliği görevine kaldığı yerden devam etmiştir. Bu görevi çok uzun sürmemiş ve 2 Aralık 1962 tarihinde Bingöl Verem Savaş Dispanseri Tabipliğine getirilmiştir. Yapılacak Cumhuriyet Senatosu seçimlerine katılmak için 5 Nisan 1966 tarihinde bu son görevinden ayrılmıştır (BCA, 30.11.1/541.13.2: 4; Çoker 1998: 39).²

Seçimleri kazanmasıyla birlikte Arif Hikmet Yurtsever için yeni bir hayat başlayacaktır. Bu çalışmanın amacı, Bingöl'ün ikinci ve en uzun süre görev yapan Cumhuriyet Senatörü Yurtsever'in siyasi faaliyetlerini ele alarak Türk siyasetindeki yerini ortaya koymaktır. Bingöllü olan Yurtsever'in Bingöl'ün ve çevresinin kalkınması için ortaya attığı fikirler ve bu fikirleri hayata geçirmek için nasıl bir mücadele verdiği de aktarılmaya çalışılacaktır.

¹ Yurtsever'in doğum tarihi 19 Nisan 1927 olmasına rağmen mahkeme kararı ile 19 Nisan 1925 olarak değiştirilmiştir (Çoker 1998: 39).

² Yurtsever, 27 Eylül 1957'de Yurdağül Hanım ile evlenmiş ve Hasan Ertegün (1958), Haşmet Yaşar (1959), Turgut Şahin (1962) ve Hasan Ümit (1965) isimlerinde dört çocuğu dünyaya gelmiştir (Çoker 1998: 40).

1. Cumhuriyet Senatörü Seçilmesi ve İlk Faaliyetleri

27 Mayıs darbesinden sonra hazırlanan ve halkın onayını alarak yürürlüğe giren 1961 Anayasası'yla çift meclis sistemine geçilmişti. Millet Meclisi'nin yanı sıra yeni bir yasama organı olarak Cumhuriyet Senatosu oluşturulmuştu. Senato, genel oyla seçilen 150 üye ile cumhurbaşkanınca seçilen 15 üyeden oluşacaktı. Buna ilaveten 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı kanunun altında adları bulunan Milli Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski cumhurbaşkanları yaş kaydı gözetilmeksizin senatonun tabii üyeleri sayılacaktı. Ömür boyu görev yapabilecek tabii senatörler, bir siyasi partiye girdikleri takdirde tabii üyelikleri sona erecekti (T.C. Resmi Gazete 31 Mayıs 1961: 5). Genel oyla gelen senatörler, altı yıllık bir dönem için seçilmekteydiler. Seçilme şartları; kırk yaşını doldurmuş ve üniversite öğrenimi görmüş olmak idi. Bu nedenle senatoya "okumuş meclisi" adı verilmekteydi (Çavdar 2013: 102). Üçlü bir yapı arz eden böyle bir senatoya ihtiyaç duyulmasının nedeni, Millet Meclisi'nin çoğunluğu karşısında mevcut rejimi ve sistemi korumaktı. Senato, bütçe konusunda yetkisiz, fakat kanun yapımında söz sahibi idi. Millet Meclisi'nin yaptığı kanunları, "bir temyiz merci" gibi inceleyebilecek, fakat son söz Millet Meclisi'ne ait olacaktı. En önemlisi de senato, anayasa değişikliklerinde tam yetkili bir kurum olarak kurgulanmıştı (Aydın ve Taşkın 2014: 93).

304 sayılı cumhuriyet senatosu üyeleri seçim kanunu maddelerine göre, senatonun seçimle gelecek üye sayısı 150 idi. 1961 yılından senato organının ortadan kalktığı 1980 yılına kadar Türkiye, senato seçimlerinde A, B, C olmak üzere 3 seçim gölgesine ayrılmıştır. Her seçim gölgesinin 50'şer üye çıkartma hakkı bulunmaktaydı. Fakat İstanbul, Ankara ve İzmir ayrıca kendi içinde seçim bölgelerine ayrılmıştı. Tabii üyeler dışındaki cumhurbaşkanlığına atanan ve genel oyla seçilen üyelerin üçte biri iki yılda bir yapılacak seçimle yenilenecekti. İstifa ve ölüm gibi nedenlerle boşalan yerler için ara seçimler yapılmayacak ve üçte bir yenileme seçimleri esnasında bu açıklar doldurulacaktı (T.C. Resmi Gazete 30 Mayıs 1961: 1; Çakırbaş 2020: 1528). Bu durum karşısında bakıldığında senato için 19 yılda 10 seçim yapılmış ve A, B, C grubu illerinden gelen üyeler yenilenmiştir. Seçim dönemleri dikkate alındığında ise, yenileme seçimlerinden gelen üyelerin görev sürelerinde değişiklikler olduğu gözlemlenmektedir (Çakırbaş 2020: 1529). Bingöl'ün içerisinde bulunduğu B Grubu iller için yenileme seçimleri 5 Haziran 1966 ve 12 Ekim 1975'te yapılabilmektedir (Tuncer 2002: 344). Bingöl'de ilk cumhuriyet senatosu seçimleri ise, 15 Ekim 1961 yılında yapılmış ve Yeni Türkiye Partisi (YTP)'nden adaylığını koyan Sabri Topçuoğlu seçilmiştir (Cumhuriyet 17 Ekim 1961: 1, 5).

B Grubu iller için senatör seçimleri 5 Haziran 1966 tarihinde yapılmasına karar verilmişti.³ Bingöl'ün de B Grubu illeri içerisinde yer alması dolayısıyla mevcut senatör Sabri Topçuoğlu'nun görev süresi sona eriyordu. Sadece bir kişi ile temsil edilen Cumhuriyet Senatosu'nun Bingöl üyeliği için Doktor Arif Hikmet Yurtsever, memuriyetten 5 Nisan 1966'da istifa etmişti. O, adaylığını Adalet Partisi (AP)'nden koymuştur. 24 Nisan 1966'da seçimlere katılacak partilerin adayları ön seçimlerle tespit

³ B Grubu iller ve kontenjan sayıları şu şekildeydi: Adana (4), Afyon (3), Ankara (7), Bingöl (1), Bursa (4), Denizli (2), Diyarbakır (2), Elazığ (2), Eskişehir (2), Giresun (2), Gümüşhane (1), Kayseri (3), Kocaeli (2), Muğla (2), Niğde (2), Sakarya (2), Tekirdağ (2), Trabzon (3), Tunceli (1), Urfa (2) ve Uşak (1). (TBMM Albümü 1920-2010: IX, XV)

edilmiştir. AP'den Yurtsever ile birlikte 4 isim ön seçimlere katılmıştır. Yurtsever 219, Sait Bozgan 132, Halit Rıza Ünal 68 ve Hasan Celalettin Ezman 26 oy almıştır (Çoban 2015: 66). Böylece AP'den ön seçimleri, büyük farkla Yurtsever kazanmıştır.

Üçte bir senato yenileme seçimleri 5 Haziran günü Bingöl ile birlikte 23 şehirde yapılmıştı. Bingöl'de Yurtsever'in partisi AP'nin yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Millet Partisi (MP), Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve YTP yarışmıştır. 57.440 seçmenin bulunduğu Bingöl'de 43.582 kişi oy kullanmıştı. Bu oyların 42.485'i geçerli sayılmıştı. Yurtsever bu geçerli oyların 17.436'sını alarak Bingöl'ü temsilen senatör olarak seçilmiştir. CHP geçerli oyların 9.992'sini, YTP 12.207'sini, TİP 2.182'sini ve MP 668'i alarak seçimleri kaybetmiştir (Tuncer 2002: 346). Böylece Cumhuriyet Senatosu'na girmeyi başaran Yurtsever, senatoda bulunduğu 9 yıllık süresinde bir takım idari görevler de üstlenecektir. Bunlar; Avrupa Konseyi Türk Grubu Üyeliği, Milli Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonlarında üyelik ve Senato Başkanlık Divan Kâtip üyeliği idi (TBMM Albümü 1920-2010: 1739; Çoker 1998: 40).

Yurtsever, parlamenterliği süresince senatoda genel kurulda yirmi üç kez söz alıp konuşma yapmış, üç kez söylev ve demeçte bulunmuş ve bir adet de yazılı soru önergesi vermiştir. Bu haliyle Yurtsever, Cumhuriyet Senatosu'nda görev yapan Bingöl senatörleri içerisinde en aktif olanıydı.

Arif Hikmet Yurtsever'in senatoda söz alarak yaptığı ilk konuşma Bayındırlık Bakanlığı'nın Bingöl'de gerçekleştirdiği hizmetler dolayısıyla ettiği teşekkür konuşmasıdır. Yurtsever'e göre, 19 Ağustos 1966'da Varto'da meydana gelen ve Bingöl dâhil olmak üzere birçok çevre ili etkileyen büyük depremden⁴ sonra Bingöl'e çok kısa süre zarfında çok önemli hizmetler yapılmıştır. Depremden önce köylere ulaşım imkânsız haldeydi ve bunun yanı sıra ağustos ayı olmasına karşın bazı ilçelere ulaşım zorluklar yaşanmaktaydı. Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) ile Köy İşleri Başkanlığı YSE Genel Müdürlüğü, depremin meydana gelmesinden sonra Bingöl'de devam eden yol çalışmalarına büyük bir hız kazandırmıştır. Örneğin, 68 km'lik Bingöl-Karlıova karayolunun yapımı 1970 yılında bitirilmesi hedeflenirken, depremden sonra ilgili bakanlığın yaptığı çalışmalar sonucunda bu yol, bir aydan daha kısa bir sürede bitirilmiştir. Bunun yanı sıra Karlıova'yı Varto'ya bağlayan karayolu da inşa edilmiştir. Varto depreminden dolayı içme suları bozulmuş olan Karlıova ilçesinin 18 köyünün içme suyu meselesi 351 bin lira harcanarak çözülmüştür. *"...İşte bundan dolayı, bu hizmeti yapanlara bütün Bingöllülerin şükranlarını arz etmek üzere söz almaktan kendimi alamadım"* diyen Yurtsever, Bayındırlık Bakanlığı'nın Bingöl'de yaptığı hizmeti şu sözler anlatmıştır: *"...Böylece bölge, o zamana kadar alışmadığı, görmediği bir canlılık, bir vazife anlayışını müşahade etti ve bütün deprem hizmetleri de, en kısa zamanda ve mütekâmil şekliyle vatandaşın hizmetine götürüldü"* (CSTD, D.1, C.38, T.6, B.29: 776-777).

1960'lı yıllarda Türkiye'nin gündemini meşgul eden Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki eşkiya olaylarını da Yurtsever'in yakından takip ettiği görülmektedir. Siirt başta olmak

⁴ Yurtsever'in sözünü ettiği Varto Depremi, 19 Ağustos 1966 tarihinde meydana gelmişti. Depremin merkez üssü Muş'un Varto ilçesi olmasına rağmen Bingöl ile Erzurum'da da derin bir şekilde hissedilmiş ve tahribata neden olmuştu (Cumhuriyet 20 Ağustos 1966: 1, 7; BCA, 30.18.1.2/198.60.12)

üzere Doğu Anadolu Bölgesi'nde etkili olan Hamido ismindeki eşkıya bir süre önce güvenlik güçlerine teslim olmuştu. Fakat Hamido ile arasında husumet bulunan Özbay çetesi, Hamido taraftarı dört kişiyi Siirt'te kaçırmış ve canice öldürmüştü (Milliyet, 17 Mayıs 1967: 1, 7). Aynı zamanda Özbay çetesi, Hamido'nun yakın akrabalarını da kaçırmıştı (Milliyet, 25 Nisan 1967: 1). Türkiye'nin doğusundaki eşkıya olaylarının tekrar patlak vermesi üzerine muhalefet, AP Hükümetine karşı yüklenmeye başlamıştır. CKMP Genel Sekreter Yardımcısı Afyon Milletvekili Muzaffer Özdağ, hükümetin olaylar karşısında etkili tedbirler alamadığını ifade ederek, *"Eşkıya hükümetle alay ediyor. Nerede ise cesetleri Sükan'ın masasına bırakacaklar"* demiş ve Başbakan Süleyman Demirel'i istifa etmeye davet etmiştir (Milliyet, 18 Mayıs 1967: 3). Ülkenin gündemindeki asayiş tartışmalarına sessiz kalmak istemeyen Yurtsever, senatonun 18 Mayıs 1967 tarihli oturumunda gündem dışı söz alarak konuyla ilgili bir demeçte bulunmuştur. O, son zamanlarda ortaya çıkan asayiş olaylarından hükmet yerine güvenlik güçlerini suçlamıştır. Yurtsever'e göre, hükümetin aldığı tedbirler sonucunda Hamido başta olmak üzere bazı eşkıyalar kendi istekleri ile teslim olurken bazıları yakalanmıştır. Böylece normal seyrine giren kamu düzeni, son olaylarla tekrar bozulmuştur. Bunun nedeni ise, adam kaçırmaya olayları karşısında güvenlik güçlerinin ciddi bir şekilde görevlerini yerine getirmemeleri yatmaktadır. Hükümet, eşkıya olaylarını önlemekle görevlendirdiği güvenlik güçlerine her türlü maddi desteği sağlamasına rağmen onlar, vazifelerini ciddi bir şekilde yerine getirmemişlerdir. Bu da dört kişinin öldürülmesine neden olmuştur. Kendi açısından olayları bu şekilde tahlil eden Yurtsever'in hükümetten istedikleri şunlardı: *"1. Almış bulunduğu tedbirlerin eksiksiz uygulanması için ilgililere daha ciddi şekilde direktif ve emir vermesi; 2. Bu hadisede ihmali görülen ve hatta vazifesini yapmamış olanların tecziyesi için derhal bir tatbikata girişilmesidir"* (CSTD, D.1, C.40, T.6, B.61: 248-249). Anlaşılacağı üzere Yurtsever'in anarşi olaylarında AP hükümetini eleştirmek yerine güvenlik güçlerini eleştirdiği görülmektedir. Bunda daha çok kendisinin de AP'li olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Yine Yurtsever, 23 Mayıs 1967 tarihli oturumda gündem dışı söz alarak Doğu Anadolu Bölgesi'nin başka bir meselesini dile getirmiştir. 1961 Anayasası'yla birlikte sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak Türkiye, *"sağlığı halk için bir hak ve sağlık hizmetlerine de devlet için bir ödev olarak kabul etmişti"*. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi olarak tanımlanan yeni plana göre, sağlık hizmetleri ülkenin her yerine götürülmek suretiyle toplumsal bir kalkınmasının gerçekleşeceğine inanılıyordu. Bu doğrultuda 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki kanun, ilk olarak 1963 yılında Muş'ta uygulanmaya başlanmıştı. Bunu 1964'te Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Kars, Van; 1965'te Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Mardin, Siirt, Şanlıurfa; 1967'de Adıyaman, Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli; 1968'de Artvin, Trabzon, Giresun, Rize; 1969'da Maraş, Edirne ve 1970'de Nevşehir takip etmişti (Kurt ve Şaşmaz 2012: 23,25) Yurtsever, sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesine dair kanunun doğu illerindeki uygulanmasında yaşanan aksaklıkları anlatmak için senatoya demeç vermiştir. Yurtsever'in anlatımlarına göre, hekimlerin geri kalmış bölgelerde çalışmasını cazip hale getirebilmek için Bakanlar Kurulu, uygulamanın ilk yıllarında hekimlere önemli miktarda tazminat ödemesi yapmıştı. Fakat daha sonra bu tazminat miktarları ülkenin diğer bölgelerine göre cazipliğini yitirmesiyle birlikte hekim tayinlerinde büyük zorluklar yaşanmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra sözleşmeleri dolan hekimler de bölgeden

ayrılmaya başlamışlardır. Bingöl, Elazığ, Tunceli, Malatya ve Adıyaman'da 1966 yılında sağlık hizmetleri sosyalleştirme uygulanmasına başlanması gerekirken hekim eksikliği nedeniyle 1 yıl gecikmiştir. Uygulamanın devam ettiği Bitlis, Mardin ve Siirt'te ise, devlet hastanelerinde uzman hekim bulunamaması nedeniyle hizmetler aksamaktadır. Yurtsever, sağlık hizmetlerindeki bu tür aksamaların giderilmesi için hükümetten bir an önce hekimlere ödenecek tazminatlarla yeni bir adil düzene gidilmesini ve başta Bingöl, Tunceli, Elazığ, Malatya ve Adıyaman illerine uzman hekim ve yardımcı sağlık personeli göndermesini talep etmiştir (CSTD, D.1, C.40, T.6, B.62: 262-263).

Geri kalmış doğu illerine hekim gönderilmesi meselesine Yurtsever, 2 yıl sonra tekrar temas etmiştir. 8 Mayıs 1969 tarihinde 224 sayılı kanunun bazı eksikliklerin giderilmesi amacıyla yapılan görüşmelerde O, söz alarak yapılacak değişikliklerle kanundaki eksikliklerin tamamen giderilemeyeceğini öne sürmüştür. Ona göre, hekimler geri kalmış bölgelere gitmemek için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Gidenler ise bir an önce geri dönmek için çareler aramaktadırlar. Teşvik edici düzenlemeler yapılmadığı sürece bölgede, hekim sıkıntısı yaşanmaya devam edecek ve kanunundan istenen amaca ulaşamayacaktır. Teşvik edici tedbirleri O, geri kalmış bölgelerde çalışacak hekimlerin maaşlarının iyileştirilmesi ve fazla prim desteğinin sağlanması olarak açıklamıştır. Diğer yandan devlet, tıp fakültelerinde burslu öğrenciler okutup mezun olanları o bölgelere göndermek suretiyle hekim sorununu çözebilir. Bölgede karayollarının henüz tamamlanmamış olmasının da hekimler için dezavantajlı bir durum olduğunu kaydeden Yurtsever, ulaşımın olmadığı yerlere hekimlerin gitmek istemediğini, dolayısıyla yolların bir an önce yapılması gerekliliğini kaydetmiştir (CSTD, C.53, T.8, B.58: 314-315).

Yurtsever'in aktardıklarına göre, kendisi senatör olmadan önce veteriner hekimlerle birlikte yıllarca ağır koşullarda çalışmıştı. Dolayısıyla veteriner hekimlerin sorunlarını yakından bilen Yurtsever, politikaya girmesi durumun onların haklarını savunacağına dair onlara söz vermişti. 15 Haziran 1967'de Tarım Bakanlığı'nda çalışan veteriner hekimlere ödenek verilmesine dair kanun tasarısı görüşmeleri sırasında O, söz almış ve Türkiye'de sayıları 1.200'ü bulan veterinerlerin mali durumlarının düzeltilmesini talep etmiştir. Aynı bakanlığa bağlı olarak çalışan ziraat ve orman mühendislerinin veterinerlerden daha fazla ücret aldıklarını kaydetmiş ve bunun adil olmadığını belirtmiştir. Çünkü veterinerler, daha ağır şartlarda çalışmakta ve onlardan daha çok eğitim görmekte idiler. Yine Yurtsever'e göre, hayvancılığın Türkiye'de önemli olduğu bir dönemde veterinerlerin geçim sıkıntısı içerisinde bırakılması, veterinerlik mesleğine olan ilgiyi azaltmakta ve bu durum da hayvancılığın zayıflamasına neden olmaktadır. Hayvancılığın ilerlemesinin sadece veteriner ihtiyacının giderilmesine bağlı olmadığını da kaydederek başka tedbirlerin de düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu tasarı, görüşmelerin sonunda kabul edilmiştir (CSTD, D.1, C.40, T.6, B.69: 481,492).

Yurtsever'in, Bingöl'ün ticari hayatının geliştirilmesi için de senatoda faaliyet gösterdiği görülmektedir. 1967 Ticaret Bakanlığı Bütçesi görüşürken söz alan Yurtsever, Bingöl'de senelerden beri hayvan ürünlerinin değerlendirilmesi bakımında bir et kombinasyonu kurulmasının çalışmalarının sürdüğünü, fakat bir netice vermediğinden söz etmiş ve en son Başbakan Süleyman Demirel'in 6 Temmuz 1967 tarihli demecini hatırlatmıştır. Demirel, Bingöl'de 1968 yılı içerisinde bir et kombinasyonu kurulacağı

yönünde açıklamada bulunmuştu. Bu noktada Ticaret Bakanı Ahmet Türkel'in 1968 yılında açılması kararlaştırılan et kombinaları arasında Bingöl'den söz etmemesini hayretle karşıladığını ifade ederek Türkel'den bu yönde bir açıklama beklemiştir. Türkel, kendilerinin hükümet olarak hayvancılık ve et endüstrisinin süratle kurulmasını prensip olarak savunduklarını, fakat bunu bütçenin yeterliliği ölçüsünde gerçekleştirebileceklerini kaydetmiştir. Bu cevap karşısında Bingöl'de bir et kombinasyonunun kurulması gerektiği şeklindeki ısrarını sürdüren Yurtsever, Bingöl'e yapılacak kombinasyonun baskılar neticesinde başka büyük bir şehre kaydırıldığını öne sürmüştür. Türkel'den adil olmayan bu politikanın daha ne kadar devam edeceğini sormuş ve Türkel, yazılı olarak daha sonra bunu cevaplandıracağını aktararak meseleyi geçiştirmiştir (CSTD, C.45, T.7, B.29: 753).

Her fırsatta Bingöl ve çevre illerinin sorunlarını senatoya getiren Yurtsever, 1969 Bayındırlık Bakanlığı bütçesi görüşmeleri sırasında yine söz alarak KGM'nin başta Bingöl olmak üzere geri kalmış doğu illerinde uyguladığı karayolu politikasını eleştirmiştir. Yurtsever'in anlattıklarına göre, sanayisinin olmaması ve geri kalmış olması nedenleriyle Bingöl gibi doğu illerinde trafik yoğun değildir. KGM'nin trafik yoğunluğu ekseninden yolların yapımına öncelik vermesi nedeniyle bu tür illerde hizmetler aksamaktadır. Halk sağlık, ticaret ve sosyal gibi medeni hizmetlerden mahrum kalmaktadırlar. Dolayısıyla iller arasında milli bütünlük bozulmaktadır. Bu nedenlerden dolayı KGM'nin ekonomik gerekçeleri bir kenara iterek uyguladığı politikayı terk etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Birçok ilin, diğer illerle irtibatını sağlayacak karayollarının olmadığını, hatta illerin ilçeleriyle ulaşımını sağlanamadığını öne sürmüştür. Buna örnek olarak, Bingöl'ün Diyarbakır, Erzurum, Erzincan, Tunceli ile karayolu ulaşımının olmamasını göstermiştir. Çok az miktarda masraflarla bu yolların yapılabileceğini ifade eden Yurtsever, temsilcisi olduğu Bingöl ilinin iki ilçesiyle kış aylarında irtibatının sağlanamadığını öne sürmüştür. Bu ilçelere gidebilmek için üç ilin sınırlarından geçerek 120 km'lik yolun kat edildiğinden söz etmiştir. 1966 yılında yapılan Karlıova yolu ise, bakımsızlık nedeniyle bozulmuş ve şehir merkezi ile olan irtibatı kesilmiştir. Elazığ-Bingöl karayolunun bozulduğunu da belirterek iki yıldan beri hiçbir onarma faaliyetinin olmadığını kaydetmiştir. Bunun yanı sıra doğunun diğer illerinin de karayolları bakımında perişan olduğunu, dolayısıyla KGM'nin bir an önce buradaki yolların yapımına eğilmesini gerektiğinin altını kalınca çizmiştir (CSTD, C.51, T.8, B.30: 188-190).

İmar ve İskân Bakanlığı'nın 1969 yılı bütçesi görüşmelerinde bu sefer Yurtsever'in söz konusu bakanlığı ve bakanlığa bağlı kuruluşlara şükranlarını arz ettiği görülmektedir. 24 Eylül 1968 tarihinde Bingöl'ün Kiğı ilçesinde meydana gelen deprem dolayısıyla ortaya çıkan maddi yaraları bakanlığın çok hızlı bir şekilde sardığını belirtmiştir. Bölgede meydana gelen depremlerde zarar gören Erzurum, Muş, Tunceli ve Erzincan'ın yaraları nasıl sarıldıysa Kiğı'nın da aynı şekilde yaralarının sarıldığını ifade etmiştir. Burada yapılan hizmetleri, *"İmar İskân Bakanlığının meydana getirdiği hizmetler, ifa ettiği hizmetler o Bakanlığın Sayın Bakanın Bingöl Dağlarının eteğinde imzasını taşımaktadır"* sözleriyle tarif etmiştir (CSTD, C.51, T.8, B.33: 711-712).

Yurtsever'in, Bingöl ve çevresinin sorunlarını dile getirmenin yanı sıra ulusal meselelerle ilgili de senatoda çeşitli konuşmalar yaptığı görülmektedir. 27 Ekim 1969

tarihli Genel Kurul'a AP hükümeti tarafından üniversite öğretim üyelerine ve asistanlarına zam yapılmasını öngören bir kanun getirilmiştir (CSTD, C.53, T.8, B.71: 671-672). Tasarının görüşmeleri sırasında zamların dışında başka konularla ilgili AP ile CHP arasında oldukça sert tartışmalar yaşanmıştı. CHP'liler, öğretim üyelerinin üniversitelerde tam gün çalışmasını, dolayısıyla üniversite dışında ek bir iş yapmamasını talep ederken, AP'liler ise akademisyenlerin bir şirkette danışman ya da özel okulda hoca olarak çalışabilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu türden bir tartışmaya Yurtsever de söz alarak katılmış ve kendisi *"Biz sistem olarak zorlayıcı, şahsi kabiliyeti bağlayıcı, çalışmaları önleyici bir tam gün sisteminin aleyhindeyiz. Demokratik memleketlerin üniversitelerinde uygulanan sistemlerin taraftarıyız. Demirperde memleketlerinde uygulanan zorlayıcı, emredici ve zırhlar içerisinde bürüyücü bir sistemin elbette karşısındayız"* diyerek görüşünü açıklamıştır. Fikrini güçlendirmek için Yurtsever, ABD, Fransa, Rusya ve Polonya'daki sistemleri örnek olarak vermiş ve tam gün sistemini Türkiye'nin bünyesine uymayan katı kalıplı bir sistem olarak tarif etmiştir. Yurtsever'in sözleri karşısında CHP sıralarından kendisine sataşmalar gelmiş ve Yurtsever, CHP'lilerle bir müddet sözlü tartışmaya girmiştir (CSTD, C.53, T.8, B.71: 679-680, 706, 733-735). Neticede kanun tasarısı hakkında yapılan oylama sonucunda öğretim üyesi ve asistanlara bir miktar zam yapılmıştır (Milliyet, 28 Ekim 1969: 1, 11).

Anlaşılabileceği üzere Yurtsever, senatörlüğünün ilk yıllarında temsil ettiği Bingöl başta olmak üzere geri kalmış olan Türkiye'nin doğusunun ekonomik, tarım, sağlık, kültür, sanayi, bayındırlık ve güvenlik gibi her türlü sorunlarıyla ilgilenmeye gayret göstermiş ve senato aracılığıyla meseleleri gündeme getirerek çözüm bulmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra O, yeri geldiğinde ulusal meselelerle de ilgilenerek görüşlerini beyan etmekten kaçınmamıştır. O'nun bu türdeki faaliyetleri senatörlük görevi sona erinceye kadar devam edecektir.

2. Adalet Partisi'nden İhraç Edilmesi ve Demokratik Parti'nin Kurucu Kadrosunda Yer Alması

Merkez sağı temsil eden AP içerisinde, 1964 yılından itibaren Dr. Sadettin Bilgiç ekibi ile Başbakan (AP Genel Başkanı) Süleyman Demirel'in grubu arasında çekişme bulunuyordu. Parti içerisindeki anlaşmazlığın nedenleri arasında Demirel'in; AP'yi kendi partisi haline getirme isteği, eski Demokrat Parti (DP) üyelerinin siyasi affı konusunda çekingen davranması (Murat Karataş 2020: 221; Aydın ve Taşkın 2014: 198) ve Anadolu tüccarlarından ziyade büyük sanayicileri desteklemesi idi (Çavdar 2013: 161). 1969 Genel Seçimleri sonrasında yeni AP hükümetinde Bilgiç ekibinden hiç kimseye görev verilmemesi, parti içindeki çekişmeleri su yüzüne çıkartmıştır. Bilgiç'in ekibi, kendilerine kabinede yer verilmemesi üzerine mücadelelerinden asla vazgeçmeyeceklerini açıklamışlardır (Cumhuriyet 4 Kasım 1969: 1, 7). Demirel ise, bu durum karşısında Bilgiç ekibini partiden tasfiye etmek amacıyla harekete geçmiştir. 7 Ocak 1970 tarihinde Demirel'in başkanlığında toplanan AP Genel İdare Kurulu, Erzurum Milletvekili Cevat Önder, Konya Milletvekili Ethem Kılıçoğlu, Bingöl Senatörü Arif Hikmet Yurtsever, Eskişehir Belediye Başkanı Sabahattin Günday ve Samsun Belediye Başkanı Kemal Vehbi Gül'ü parti tüzüğüne aykırı davranışlarda buldukları

gereğesiyle kesin ihraç talebiyle Haysiyet Divanına sevk etmiştir (Milliyet 8 Ocak 1970: 1). Görüldüğü üzere Yurtsever'in de aralarında bulunduğu bu isimler, Bilgiç ekibinin gözdeleleri olarak biliniyordu (Milliyet 2 Ocak 1970: 11). İhraç talepleri parti içindeki çekişmeleri su yüzüne çıkartacak ve yeni bir partinin doğmasını sağlayacak olayların ilk zinciriydi.

Yurtsever'e isnat edilen suç, 1969 Genel Seçimleri sırasında bağımsız milletvekili adayı Sıddık Aydar lehine çalışması ve Aydar'ın milletvekili seçilmesini sağlamasıydı (Milliyet 20 Ocak 1970: 1, 11; Cumhuriyet 7 Ocak 1970: 1, 7). İhracı istenen diğer milletvekili ve belediye başkanları hakkında da benzer suçlar öne sürülmüştü. Seçim sırasında karşı adayların lehinde faaliyet göstermişlerdi (Cumhuriyet 8 Ocak 1970: 7).

7 Ocak 1970 tarihli AP Genel İdare Kurulu'nda ihraç istemlerinin gündeme gelmesi üzerine Bilgiç ekibi, oldukça sert tepki göstermiş ve arkadaşlarını savunmuşlardır. Talat Asal, ihracı istenen kişilerin partiye geçmişte büyük hizmetlerinin olduğunu vurgulamış ve ardından ihraç dosyalarının içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi için toplantının ertelenmesini istemiştir. Asal'ın teklifini toplantıya başkanlık eden Süleyman Demirel, hemen oylamaya sunmuş ve teklif orada reddedilmiştir. Bunun üzerine toplantının havası bir hayli değişmiştir. Adnan Menderes'in oğlu Yüksel Menderes, kendilerinin hareketinin parti içerisinde ve dışındaki tek adam rejimine karşı olduğunu ifade etmiş ve Demirel grubunun bu tür davranışlarının demokratik prensiplere aykırı olması dolayısıyla ne memlekete ne de partiye fayda sağlamayacağını kaydetmiştir. Son olarak *"Partimizin en kıdemli kişilerinden bazıları ve partiye en dar zamanlarda canla başla hizmet etmiş olanları tek taraflı ve maksatlı dosyalarla partiden ihraç etmek, partiyi zaafa düşürecektir. Biz bu sorumluluğa katılmıyoruz"* demiş ve Sadettin Bilgiç, Mehmet Turgut, Cevdat Önder, Talat Asal, Ali Naili Erdem ve Faruk Sükan salonu terk etmişlerdir (Cumhuriyet 8 Ocak 1970: 7; Milliyet 8 Ocak 1970: 1, 11).

AP Genel İdare Kurulu toplantısından sonra Bilgiç ekibi, ihraçları durdurmak ve Demirel'in parti içerisinde tek taraflı hareket etmemesini tavsiye etmek için Demirel'e bir muhtıra vermeye karar vermişlerdir. 17 Ocak 1970 tarihli ve 72 milletvekilinin imzaladığı ve aynı zamanda bir uyarı mahiyetini taşıyan muhtırada, *"Demirel'in partide tarafsız bir şekilde hareket etmesi, partinin bölünmesine doğru giden çatışmayı önlemesi için gayret etmesi ve Demirel'den, partideki ihraç mekanizmasını durdurulması istenmiştir"*. Buna ilaveten, AP'nin *"şahıs ve zümre hâkimiyeti"* ile karşı karşıya kaldığı öne sürülmüş ve *"birleştirme ve uzlaştırma"* prensiplerinin uzaklaştırıldığı ifade edilmiştir. Muhtıra karşısında ne Demirel ne de partisi muhalifleri dikkate almamıştır (Turhan 2015: 58).

Bu arada Arif Hikmet Yurtsever'in isminin de yer aldığı ihraç dosyaları, AP Ortak Haysiyet Divanı'nda görüşülmeye devam ediliyordu (Milliyet 13 Ocak 1970: 1). Divan, 19 Ocak günü toplanarak ihracı istenenlerden 10 gün içerisinde yazılı savunma yapmalarını talep etmişti. Bunun yanı sıra Sakarya Milletvekili Vedat Önsal hakkında da ihraç dosyası hazırlanmıştı (Milliyet 20 Ocak 1970: 1, 11). 3 Şubat 1970 tarihinde 19 kişiden oluşan Divan, karar için toplanmış ve ihracı istenen bütün AP'lilerin ihracını

onaylamıştır. Yurtsever'in ihraç edilmemesi için 2 üye lehte oy kullanmışlardır. Böylece Yurtsever'in de aralarında bulunduğu partililer, partiden oy çokluğuyla ihraç edilmişlerdir. Yurtsever, ihraç kararını öğrendikten hemen sonra sert bir tonda demec vermiştir: *"Bir doktor olarak şunu söyleyebilirim, fazla yorgunluktan dolayı, sürmenaj haline gelen ve işlerin içinden çıkamayan AP Genel Başkanı ve Başbakan becerisizliklerini efkarı umumiye de kamufle etmek için bazı haksız tasarruflarda bulunmaktadır. Kararın isnat ettiği esbabı mucibelerin gerçekte hiçbir alakası yoktur. Kararın haysiyet divanından ekseriyetle çıkması da bunun teyididir."* (Milliyet 4 Şubat 1970: 1, 11). Bu ihraçlara bir tepki olarak Sadettin Bilgiç, Yüksel Menderes, Talat Asal, Faruk Sükan, Cihat Bilgehan ve Mehmet Turgut'tan gelmiş ve onlar AP Genel İdare Kurul üyeliğinden istifa etmişlerdir (Cumhuriyet 5 Şubat 1970. 1, 7). Partili parlamenterlerin ihraçlarıyla başlayan süreç, Bilgiç ekibinin Demirel grubuna karşı daha birlikte hareket etmesini sağlamıştır.

Parti içinde muhaliflerin birlikte hareket etmesi 11 Şubat 1970 tarihinde yapılan AP'nin bütçe oylamasında kendisini göstermiş ve AP'li 41 milletvekili bütçeye olumsuz oy vererek AP hükümetinin istifa etmesini sağlamışlardır (Turhan 2015: 59-60). Bunun üzerine Demirel, hükümetini aynı isimlerle yeniden kurmuş ve ardından aralarında Sadettin Bilgiç, Faruk Sükan, Mehmet Turgut ve Yüksel Menderes gibi isimlerin bulunduğu 26 AP milletvekilini partiden ihraç etmiştir. Parti içi çekişmenin yaşandığı bu süreçte, istifa eden ya da ihraç olunan isimler eski DP'lilerin kendilerine katılımıyla da Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin etrafında toplanmış ve 18 Aralık 1970'de Demokratik Parti (DRP)'yi kurmuşlardır (Murat Karataş 2020: 221-222). Eski DP'lilerin ağırlığını hissettirdiği bu yeni partinin (Aydın ve Yüksel 2014: 199) 69 kişilik kurucu kadrosu arasında Arif Hikmet Yurtsever de yer almıştır. 35 milletvekili, 5 senatör, 14 eski milletvekili, 3 emekli general, 2 profesör, 3 doktor, 5 belediye başkanı, 1 avukat ve 2 çiftçiden oluşuyordu (Milliyet 20 Aralık 1970: 1, 9). Anlaşılacağı üzere Yurtsever, DRP'nin kurucu kadrosunda yer alarak Türk siyasetinin şekillenmesinde aktif bir rol oynamıştır. Ayrıca kurucu kadroda yer alan 5 senatörden biri olması da onun açısından ayrı bir öneme sahiptir.

3. Demokratik Parti'den Adalet Partisi'ne Geçmesi

Yurtsever, ilerleyen yıllarda DRP'nin yönetiminde de önemli görevlerde bulunmuştur. DRP'nin Birinci Büyük Kongresi'nde 860 delegenin tamamının oyunu alarak DRP Parti Divanına 18 Aralık 1972 tarihinde üye olarak seçilmiştir (Milliyet 19 Aralık 1972: 1, 11). 14 Ekim 1973 Genel Seçimlerinde DRP'nin 45 milletvekili elde etmesi DRP açısından başarılı bulunmamış ve bu tarihten sonra DRP, dağılma sürecine girmiştir (Altunbaş 2015: 92; Turhan 2015: 76).⁵ AP'nin 1974 yılının sonlarına doğru eski DP'lilerin siyasi haklarını iade etmişti. Bu durum DP tabanının AP'ye katılmasına neden olmuş ve DRP'nin dağılma sürecini hızlandırmıştı (Çavuşoğlu 2005: 93). DRP'li Arif Hikmet Yurtsever de partisinden 9 Nisan 1974 tarihinde ayrılmış ve 8 Nisan 1975'e kadar bağımsız senatör olarak görev yapmıştı (Çoker 1998: 39). AP Genel Başkanı Süleyman Demirel liderliğinde Birinci Milliyetçi Cephe hükümetinin

⁵ 1977 Genel Seçimlerinde DRP, başarısız bir sonuç elde etmişti. Buna bağlı olarak Ferruh Bozbeyli, 18 Aralık 1977'de istifa etmişti. Bozbeyli'nin ardından parti aldığı bir kararla 4 Mayıs 1980 tarihinde kendini feshetmişti (Altunbaş 2015: 120-122).

kurulmaya çalışıldığı bir sırada bazı milletvekilleri, yeni hükümete güvenoyu vermek için parti değiştiriyorlardı. Bağımsız olan Yurtsever ise, aldığı bir kararla 8 Nisan 1975 tarihinde eski partisi AP'ye katılmıştır (Cumhuriyet 8 Nisan 1975: 1, 9). AP, Milli Selamet Partisi (MSP), Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'den oluşan Milliyetçi Cephe Hükümeti, 12 Nisan 1975 tarihinde Millet Meclisi'nde yapılan oylamada 222 evet, 218 hayır oyu ile güvenoyu alarak kurulmuştur (Milliyet 13 Nisan 1975: 1, 10).⁶ AP iktidarının bir senatörü olarak Yurtsever, 17 Nisan 1975 tarihinde Senato Genel Kurulunda AP Grubunu temsilen Mali ve İktisadi İşler Komisyonuna oy birliği ile üye seçilmiştir (CSTD, C.21, T.14, B.51: 555). Görüldüğü gibi, Yurtsever siyasi yaşamında önce AP, sonra DRP ve belli bir süre bağımsız kaldıktan sonra tekrar eski partisi AP içerisinde politika yapmıştır. Uzun bir süre sonra, 1986'da, Hür Demokrat Parti'den milletvekili adayı olacaktır. Her üç partinin de merkez sağ kimlikte olması nedeniyle aslında Yurtsever'in siyasi kimliğinde bir değişimin yaşanmadığı ve benzer çizgide yürüdüğü söylenebilir.

4. 1971 Bingöl Depremi ve Arif Hikmet Yurtsever

Bingöl'de 22 Mayıs 1971 tarihinde aletsel büyüklüğü 6.8 şiddetinde büyük bir deprem meydana gelmişti. Etki alanı 2.000 km olan deprem Van, Elazığ ve Urfa'da şiddetli; Trabzon, Erzurum, Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Siirt ve Muş'ta orta; Samsun, Malatya ve Iğdır'da hafif olarak hissedilmişti (İsrail Karataş 2020: 2799). İmar ve İskân Bakanlığınca yapılan hasar tespit çalışmaları sonucunda Bingöl'ün ağır bir tahribata uğradığı görülmektedir. Resmi kayıtlara göre, 878 kişi hayatını kaybetmişti (CCSA, Yer No: 5/9-12, Fihrist No: 9852-126). Fakat depremzedeler bu sayının yanlış olduğunu, yaklaşık 2.000 kişinin can verdiğini iddia etmişlerdi (İkbal, 10 Haziran 1971: 1). Yine resmi kayıtlara göre, Bingöl genelinde 5.219 bina ağır hasar, 3080 bina orta hasar ve 3.111 bina ise az hasar almıştı (CCSA, Yer No: 5/9-12, Fihrist No: 9852-126). Kısacası, Bingöl genelindeki yapıların % 70'i zarar görmüştü. Depremzedelere göre, binalardaki hasar oranları da hatalıydı ve hasarlı bina sayısı tespit edilenin daha da ötesindeydi (İkbal 26 Nisan 1971: 1).

Gerek arama kurtarma çalışmalarında gerekse depremzedelere yardım faaliyetlerinde daha çok organizasyon eksikliğinden kaynaklanan çok büyük sorunlar yaşanmıştır. Depremzedelerin iskânında ve şehrin yeniden imar faaliyetlerinde de bazı sorunların ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (İsrail Karataş 2020: 2814). Temsilcisi bulunduğu Bingöl'ün sorunlarını DRP'li Arif Hikmet Yurtsever, yerel basında yazdığı başmakaleler aracılığıyla dile getirmiştir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet Senatosu'na da taşınarak bu sorunlara çözüm bulmaya çalışmıştır.

Bingöl depreminin ortaya çıkarttığı zararın duyulmasıyla birlikte yurtiçinden ve yurtdışından önemli miktarda yardım yapılmıştı. Fakat bu yardımların tamamı Bingöl'e ulaştırılmamıştı (İsrail Karataş 2020: 2804-2809). Yurtsever de kaleme aldığı başmakalelerinde bu konulara temas etmiş ve sorumluları eleştirmişti. Depremin üzerinden bir aydan fazla zaman geçmesine rağmen halen 12 bin ailenin çadırının

⁶ Arif Hikmet Yurtsever, Birinci Milliyetçi Cephe Hükümetinin kurulmasından hemen sonra, 17 Mayıs 1975 tarihinde toplanan hükümetin ortaklarından MHP'nin 12.Kongresi'ne misafir olarak katılmıştı (Milliyet 18 Mayıs 1975: 1, 10).

olmadığını aktaran Yurtsever, Kızılay Genel Merkezinin Bingöl'ü küçümsediğini ve Bingöl'den şefkatini esirgediğini iddia ederek kurumu eleştirmiştir (Yurtsever- İkbal-, 24 Haziran 1971: 1). Yurtsever'e göre, Bingöl için yapılan yardımlar, *"Burdur ve Bingöl"* adıyla bir fonda birleştirilmek suretiyle başka yerlere gönderilmiştir (Yurtsever-İkbal-, 16 Temmuz 1971: 1, 4) Özellikle Bingöllü depremzedeler için kullanılmak üzere yapılan dış yardımların birçoğunun Bingöl'e getirilmediğini savunan Yurtsever, Hollanda'nın Bingöllü depremzedelerin hizmetinde kullanılması şartıyla bağışladığı iki ambulansın Bingöl'e ulaştırılmamasını örnek olarak göstermiştir. Bu haksız durumu O, şu sert sözlerle eleştirmiş ve devamında Bingöl valisinin bu işin takipçisi olmasını istemiştir: *"Acaba Bingöl'de ambulansa hiç mi ihtiyaç yok? Doğum sancısı geçiren Bingöllü kadınlar her zaman ciple mi Elaziğ'a sevk edilecek? Yaralananlar, komaya girenler, ağır hastalar ciple Elaziğ'a gönderilirken, deprem sonrasında daha da büyük bir ihtiyaç halinde gelen bu ambulansların alıkonulması Bingöl'e gönderilmemesi reva mı? Acaba şu an Bingöl kadar bu ambulanslara ihtiyaç duyan başka bir ilimiz var mıdır? Bingöl ihtiyaç halinde kıvranırken, Bingöl adına gönderilen bir ihtiyaç malzemesinin Bingöl'e fazla görülmesi yakışık alır mı?"* (Yurtsever-Bingöl-, 23 Temmuz 1971: 1).

Yine Yurtsever'e göre, depremden sonra devletin kurumları yaptıkları çalışmalarda birçok hata yapmış ve istedikleri hedeflere ulaşamamışlardır. Bunun temel nedeni organizasyon bozukluğudur. Bingöl'de depremle ilgili çalışmalarda vali yerine inşaat amirliğine yetki verilmişti. Bu da deprem sahasında yetki ve sorumluluk karmaşasına neden olmuştur. Valiliğin koordinesinde çalışmalar yapılmış olsaydı aksaklıklar yaşanmayacak ve işler daha hızlı ilerleyecekti (Yurtsever-Bingöl-, 21 Temmuz 1971: 1, 4). Gerçekten de organize bozukluğuna bağlı olarak depremzedeler birçok sorunla karşı karşıya bırakılmış ve mağdur edilmişlerdir.

Yurtsever'in iddiasına göre, çevre temizliği konusundaki ihmallerin ve tedbirsizliklerin bir sonucu olarak salgın hastalıkların baş göstermesi sorunların başında geleniydi. Salgın hastalıklar karşısında şehirdeki bütün doktorlar, izin ya da rapor almak suretiyle şehri terk etmişlerdi. Valilik bu durumu engellemek yerine onlara adeta yardımcı olmuştu (Yurtsever-İkbal-, 24 Haziran 1971: 1; Yurtsever-İkbal-, 16 Temmuz 1971: 4). Depremin üzerinden uzun zaman geçmesine rağmen sağlık hizmetlerinin, çadırlarda yerine getirilmeye çalışılmasından söz eden Yurtsever, il sağlık müdürünü sorumlu tutarak eleştirmiş ve müdürü sağlık bakanlığına şikâyet etmiştir. Sağlık müdürünü doktorların tayinlerini başka illere çıkartmasını engelleyememekten dolayı da eleştirmiştir (Yurtsever-İkbal-, 12 Haziran 1971: 1, 4).

Sağlık personelin yanı sıra diğer devlet memurlarının da sorunların kısa sürede çözüleceğine dair ümitleri kaybolunca Bingöl'den tayinlerini istemeye başlamışlardır. Onların yerlerine tayin edilen memurlar da tayinlerini durdurmanın yollarını bulmak için yoğun gayret sarf ediyorlardı. Yurtsever'in, hükümetten isteği bu soruna seyirci kalmayarak memurların Bingöl'de rahat çalışabilmeleri için gerekli ortamı bir an önce hazırlamasıdır. Uzun süredir çadırlarda hizmet veren devlet daireleri; binalara taşınmalı ve memurlar için acil konutlar yapılmalıdır (Yurtsever-Bingöl-, 28 Temmuz 1971: 1, 4). Öte yandan sivil vatandaşlar da deprem sonrası yetersiz çalışmalardan memnun kalmayarak Bingöl'den çevre illere göç etmeye başlamışlardı. Büyük bir göç sorununa yazılarında daima vurgu yapan Yurtsever, göçün engellenmesinin yolunun şehrin bir an

önce yeniden imar edilmesinden geçtiğini anlatmış ve İmar ve İskân Bakanlığına seslenmiştir (Yurtsever-İkbal-, 24 Haziran 1971: 1).

Yurtsever'e göre, İmar ve İskân Bakanlığı hasar tespitini gerçeği yansıtmayacak şekilde yaparak depremzedeleri mağdur etmişti. Bakanlık yetkilileri, yıkılmış binalara ağır hasar raporu vermezken, sıvaları dahi çatlamamış binalar için ağır hasar tespitinde bulunmuştu. Bu durumun depremzedelerin hükümete olan güvenlerini zedelediğini aktaran Yurtsever, İmar ve İskân Bakanı Selahattin Babüroğlu'ndan bu hatanın bir an önce düzeltilerek mağduriyetin giderilmesini talep etmiştir (Yurtsever-İkbal-, 29 Haziran 1971: 1). O'nun çağrısı ses getirmiş ve Bakan hasar tespitlerinin yeniden yapılacağını ve mağduriyetlerin giderileceğinin sözünü vermiştir. Fakat daha sonra İnşaat Amirliği bununla ilgili hiçbir çalışma yapmamıştır. Yurtsever'e göre, İnşaat Amiri, hasar tespiti meselesini küçümseyerek Bakanın verdiği talimatı yerine getirmemiştir. Dolayısıyla Yurtsever, Bakan yerine İnşaat Amirini eleştirmiştir. Zaten yaşanmakta olan başka aksaklık ve hatalardan dolayı da İnşaat Amirini suçluyordu (Yurtsever-Bingöl-, 21 Ağustos 1971: 1).

Depremzedelerin sorunlarını dile getirmeye devam eden Yurtsever, en çok temas ettiği bir diğer mesele ise konut yapımının yavaş ilerlemesidir. O'nun anlatımlarına göre, bu hızla devam edilmesi halinde kış ayından önce inşaatların tamamlanması mümkün değildir. İnşaat çalışmalarının yavaş ilerlemesini de organizasyon eksikliğine bağlamıştır. Yetki ve sorumluluk karmaşasının hâkim olduğunu dile getiren Yurtsever, İnşaat Amirliğinin bir sorumluluk ve yetki bunalımı içerisinde olduğunu anlatmış ve Bakanın Bingöl'e gelmek suretiyle işleri hızlandırabileceğini ifade etmiştir (Yurtsever-Bingöl-, 30 Temmuz 1971: 1).

Depremde okulların ve öğrenci yurtlarının yıkılması nedeniyle öğrencilerin eğitimlerine nasıl devam edebilecekleri de önemli bir soru işaretiydi. Yurtsever, halkın bu sorununu da gündeme getirerek öğrencilerin çevre illerdeki parasız yatılı okullara yerleştirilmesini validen ve milli eğitim müdüründen istemiştir (Yurtsever-Bingöl-, 26 Temmuz 1971: 1). Öte yandan Bingöllüler, üniversiteye hazırlanan öğrencileri için üniversitelerde özel kontenjanlar ayrılmasını ve depremde öğrencilerin üniversiteye sınavsız alınmasını talep etmişlerdi (Yurtsever-İkbal-, 10 Haziran 1971: 1). Yurtsever de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Ağustos ayının sonlarında Bingöl'ü ziyareti nedeniyle onların bu talebini Sunay'a gazetede köşesinden aktarmıştır (Yurtsever-Bingöl-, 25 Ağustos 1971: 1).

Deprem, Bingöl'ün ekonomik hayatını da felce uğratmıştı. İşsizliğin Bingöl'de en büyük sorun olduğunu ifade eden Yurtsever, inşaatlarda işsiz olan Bingöl halkının çalıştırılmasının daha doğru olacağını anlatmıştır. Oysa inşaatlarda sadece şehir dışından gelen işçiler çalıştırılmaktaydı (Yurtsever-İkbal-, 16 Temmuz 1971: 4). İşsizliğe çare bulmak adına yurt dışına gönderilecek işçiler içerisinde Bingöllü depremzedelere daha fazla kontenjan tanınmasını talep etmiştir. Aynı zamanda bir kanun çıkartılmak suretiyle Bingöl halkından 3 yıl süreyle hiçbir verginin alınmaması ve et kombinası başta olmak üzere çeşitli fabrikaların açılması gibi isteklerde bulunmuştur (Yurtsever-Bingöl-, 25 Ağustos 1971: 1). Fakat O'nun dile getirdiği isteklerden hiç birisi tam olarak yerine getirilmeyecektir.

Depremzedeler, siyasetçiler tarafından kendilerine sahip çıkılmadığından ve haklarının parlamentoda savunulmadığından söz ediyorlardı (Bingöl 29 Temmuz 1971: 1). Yurtsever de benzer düşünceye sahipti. Deprem dolayısıyla Bingöl halkının yanında yer almayan Bingöl milletvekillerini şu sert sözlerle eleştirmiştir: “Kaç defa meclislerde Bingöl’ün durumunu dile getirdiniz? Hangi bakanın veya yetkilinin yanında hangi teşebbüste bulundunuz? Düzensiz giden hangi işe müdahale ettiniz? Bingöl halkının bu perişan hali hiç mi etkilemedi sizi? Yarın bu halkın dışarıda kalabileceği endişesi hiç kılınızı oynatmıyor mu? Memleketin nankör evlatları! Aşk olsun size!” (Yurtsever-Bingöl-, 22 Temmuz 1971: 1).

Yurtsever, Bingöl’ü temsil eden bir senatör olarak depremin hemen ardından depremzedelerin yanında yer almıştı. Depremzedelerin yaşamış olduğu sorunları yerel basın aracılığıyla dile getirmiş ve çözüm bulunması adına depremzedelerin dileklerini hükümete iletmeye çalışmıştı. Benzer faaliyetlerine senatoda da devam etmiştir.

Depremin üzerinden çok kısa bir süre geçtikten sonra Yurtsever, senato genel kurulunun 3 Haziran 1971 tarihli oturumunda “*depremin zararlarına, hükümetçe alınan tedbirlere ve bu bölgede yapılması gereken işlere dair*” bir demeçte bulunmuştur. Verdiği rakamlarla deprem felaketinin boyutunu tüm ayrıntılarıyla gözler önüne sermiş ve ardından deprem bölgesi Bingöl’de acele olarak alınması gereken 12 maddelik tedbirleri sıralamıştır. Bingöl’den çevre illere büyük bir göç yaşanıyordu. Göçün önlenmesi için hükümet tarafından halka resmi ve özel konutların eylül ayından önce tamamlanacağına dair söz verilmelidir. Konutu zarar görenlerle görmeyenler, deprem korkusu nedeniyle sokakta yaşamaya başlamışlardır. Yetkililerin göndermiş olduğu çadırlar yetersiz kalmaktadır. İhtiyacın giderilmesi için 10 gün içerisinde en az 15 bin çadır daha gönderilmelidir. Bunun dışında resmi daireler ile memur konutlarının bir an önce yapılması gerekmektedir. Depremden önce kiracı olan, fakat evleri yıkılan vatandaşlar da diğer mülk sahipleri gibi konut sahibi yapılmalıdır. Köylü ve esnafın borçları ertelenmeli, köylülere hayvanlarına kıştan evvel barınak yapabilmeleri için uygun krediler verilmeli, işsiz kalan depremzedeler için yurtdışı işçi kontenjanından fazla yer ayrılmalı, orta öğretim ve üniversite öğrencilerinin eğitim sorunları bir an önce çözüme kavuşturulmalıdır (CSTD, C.65, T.10, B.72: 269-270).

Yurtsever, İmar ve İskân Bakanlığının 1972 Bütçesi görüşmelerinde söz almış ve depremden sonraki birçok sorunun hükmet tarafından çözüme kavuşturulduğunu açıklamıştır. Fakat çözümü bekleyen bazı sorunlar da bulunuyordu. Bu yöndeki taleplerini teker teker sıralamıştır. En başta depremden zarar gören köy okullarının ya onarılması ya da yeniden yapılmasını istemiştir. Yeniden inşa edilen şehrin ve köylerin altyapı hizmetlerinin en kısa sürede ikmal edilmesini isteyen Yurtsever, bütçe olarak tekel zamlarından elde edilen gelirin İmar ve İskân Bakanlığına aktarılmasını önermiştir. Ardından Bingöl’ün içme suyu sorunundan uzun uzadıya söz ederek içme suyu meselesinin maddi sebepler gösterilerek halen çözüme kavuşturulamamış olmasına sert çıkmıştır (CSTD, C.2, T.11, B.28: 429-431).

Bingöl depremi sırasında şehir merkezinde bulunan ebe okulu yıkılmıştı. Yurtsever, 1971 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının bütçe görüşmeleri esnasında ebe okulunun Bingöl için önemine temas etmiş ve bir an önce bu okulun tekrar yapılarak faaliyete geçmesi gerekli olduğunu anlatmıştır. Ebe okulunun içerisinde bir

doğumevi bulunmuyordu ve Bakanlık bunu gerekçe göstererek ebe okulunun tekrar açılması taraftarı değildi. Bu durumu senatoda dile getiren Yurtsever, bu gerekçenin mantıksız olduğunu ifade etmiştir. O'na göre Bingöl, doğum sırasında en fazla ölü veren illerin başında geliyordu. Ebe okuluna ilaveten doğumevinin de açılmasının bir ihtiyaç olduğunu belirtmiş ve Bakanlıktan ebe okulu ile birlikte doğum evinin de acele bir şekilde açılmasını talep etmiştir (CSTD, C.2, T.11, B.29: 500)

Çalışma Bakanlığı'nın 1972 yılı bütçesi görüşmelerinde de Yurtsever, yine Bingöl depremzedelerinin başka bir sorununa temas etmişti. Hükümet depremden zarar gören vatandaşlar arasından şartları uyan kişileri yurtdışına işçi olarak göndereceği sözünü vermişti ve 860 kişi İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvurmuştu. Aradan 7-8 ay geçmesine rağmen hiçbir depremzedenin yurtdışına gönderilmediğini iddia eden Yurtsever, Bakanlıktan bu mesele üzerinde titizlikle durarak bu haksızlığın bir an önce telafisini istemiştir (CSTD, C.3, T.11, B.31: 26-27).

1973 İmar ve İskân Bakanlığının bütçesi görüşülürken Yurtsever, söz alarak deprem dolayısıyla ortaya çıkan sorunların % 98'inin çözümü kavuşturulduğunu açıklamış ve bunda emeği geçen Bakanlığa ve çalışanlarına şükranlarını iletmiştir. Bununla birlikte bazı sorunların devam ettiğini ifade eden Yurtsever, bu sorunların da halledilmesini rica etmiştir. Depremden sora yapılan kanalizasyon, elektrik ve su altyapılarında bazı teknik problemlerin meydana geldiğini açıklayarak en kısa sürede onarılmasının hayati derecede önemli olduğunu kaydetmiştir. Yurtsever, Bingöl'ün en önemli meselesinin yeterli içme suyunun bulunmaması olduğunu burada da tekrarlamıştır. Bu meselenin en kısa sürede sonuçlandırılarak halka müjdenmesini istihram etmiştir (CSTD, C.8, T.12, B.24: 472-474). Fakat 1975 yılına gelindiğinde depremden arta kalan sorunlar, gerekli bütçenin Bingöl'e ayrılmaması nedeniyle çözülmemişti. 1975 İmar ve İskân Bakanlığı bütçesi görüşmelerinden söz alarak bu durumu dile getiren Yurtsever, Bakanlığın Bingöl'ü önemsememesini eleştirmiş ve altyapı hizmetlerinin tamamlanmaması nedeniyle halkın kendilerini sıkıştırdığını ifade etmiştir (CSTD, C.20, T.14, B.33: 392-394).

5. Arif Hikmet Yurtsever'in Cumhuriyet Senatosu'ndaki Diğer Faaliyetleri (1972-1975)

Arif Hikmet Yurtsever, senatoya girdiği 1966 yılından itibaren başta temsil ettiği Bingöl olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınması için mücadele veren bir isimdir. İlerleyen siyasi hayatında da bu mücadelesini daha üst noktalara taşımıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1972 yılı bütçesi görüşmelerinde O, bölgeler arasında gelişmişlik açısından büyük uçuruma dikkatleri çekmiştir. Ona göre, geçmiş hükümetler ve Türk aydınları bölgeler arası gelişmişlik farkını kapatmak için büyük mücadeleler vermişler, ancak bunda başarılı olamamışlardır. Bölgeler arası gelişmişlik farkının vahametini, *"Bir tarafta bütün medeni yaşama imkânlarını haiz, iktisadi refaha kavuşmuş bölgelerimiz ve vatandaşlarımız; bir tarafta bu imkânlara hasret vatan toprakları ve her şeyi ile vatanına ve milletine bağlı vatandaş kütlesi"* sözleri ile tarif eden Yurtsever, hükümetin bugünkü gayretleriyle aradaki gelişmişlik farkının kapatılamayacağını öne sürmüştür. Yurtsever'in geri kalmışlık bakımından sözünü ettiği bölge, özellikle Türkiye'nin doğusuydu. Doğu'nun ve diğer geri kalmış bölgelerin

kalkınma meselesinin Türkiye'nin en hayati meselesi olduğunu savunarak bu meselenin ihmal edilmesi halinde bölücü ve yıkıcı faaliyet ve propagandaların kendisine yaşam alanı bulacağını ifade etmiştir. Dolayısıyla Doğu'nun kalkınması meselesinin acele bir şekilde ele alınıp çözüme kavuşturulması milli bir mesele olmalıdır. Yurtsever, bu anlamda hükümetten taleplerini üç başlık altında toplamıştır: *"1. Bölgesel özel planlar bir an önce hazırlanmalı ve tatbikine geçilmelidir. 2. Etüt ve projelerin eleman kifayetsizliği sebebiyle taşra teşkilatı tarafından hazırlanamayacağını bilhassa bilinmesi ve ona göre tedbir alınması lazımdır. 3. Hayvancılıkla uğraşan bölge halkını iktisaden kaldırmak bakımından üretimin artırılması ve hayvan nesillerinin ıslahı, pazarlama, hayvan hastalıklarıyla mücadele, parasız ilaç, kâfi miktarda yetişmiş veteriner hekim temini, kredi mevzuatında kolaylık sağlayıcı değişikliklerin bir an önce gerçekleştirilmesi meselelerinin halli gerekmektedir"* (CSTD, C.2, T.11, B.26: 214-215).

Kalkınmada hayvancılığın geliştirilmesinin çok önemli bir yer tuttuğunu siyasi hayatı boyunca savunmuş olan Yurtsever, bir türlü hayvancılığın geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin uzun zamandır alınamamasından dert yanmıştır. Diğer şikâyet ettiği konu ise bununla bağlantılı olarak hayvan ürünlerini değerlendirmek için sanayi kuruluşlarının bir türlü kurulmamasıdır (CSTD, C.2, T.11, B.26: 215-216). Tarım Bakanlığı'nın bütçe görüşmelerinde de söz alarak yine hayvancılığın geliştirilmesi için çalışmaların hızlandırılmasını talep etmiştir. Türkiye'nin bir tarım ülkesi olduğunu belirten Yurtsever, hayvansal üretimin artırılması için modern tekniklerin uygulanması gerektiğini anlatmıştır. Türkiye'de planlamacılığa geçildiğinden beri çeşitli projeler hazırlanmasına rağmen başarı sağlanamamıştır. Çünkü mesele gayri ciddi olarak ele alınmıştır (CSTD, C.3, T.11, B.31: 99-100).

Öte yandan Doğu'daki köylerin kalkınması için entansif süt proje tesislerinin Doğu illerine kurulmasının gerekliliğine temas etmiştir. Yine modern hayvancılığın gelişmesinde büyük yardımları olacağına inandığı veteriner hekimlerin maddi durumlarının da düzeltilmesinin gerekli olduğuna işaret etmiştir (CSTD, C.3, T.11, B.31: 100-101).

Siyasi hayatının son günlerinde de Yurtsever, Türkiye'de hayvancılığın geliştirilmesi için senatoda çeşitli konuşmalar yapmaya devam etmiştir. 1975 yılı Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bütçesi görüşmelerinde hayvan nesillerinin ıslah edilmesi ve birim üniteden daha fazla ürün elde edilmesi gerektiğini anlatmıştır. Şimdiye kadar hazırlanan kalkınma planlarında bu yönde projelere yer verilmesine rağmen hiçbirinde tam başarı elde edilememiştir. Bu başarısızlıkta Veteriner Genel Müdürlüğü bünyesinde veterinerlerden ziyade ziraat mühendislerine fazlasıyla yer verilmesinin de yattığını iddia eden Yurtsever, *"Hayvancılık bütün imkanları ile bütün şartları ile Veteriner Teşkilatına devredilmelidir...Veteriner Genel Müdürlüğü veyahut Veteriner Teşkilatı içerisinde ziraat mühendislerine de ihtiyaç olacak...hayvancılık sahası, veteriner hizmetlerinin çoğu ziraat mühendisleri ile yürütülemez"* şeklinde görüşünü beyan etmiştir (CSTD, C.20, T.14, B.33: 344-346).

Arif Hikmet Yurtsever'in politik hayatı boyunca takip ettiği konulardan birisi de 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkındaki kanunun uygulanmasında başarı sağlanıp sağlanamadığına ilişkindi. 1972 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım

Bakanlığı bütçesi münasebetiyle yaptığı bir konuşmada bu konuya değinmişti. Yaptığı incelemelerde uygulama bölgelerinde artık eski heyecan, çalışma ve randımanın olmadığını belirten Yurtsever, bu uygulamalara artık inanan kimsenin de kalmadığına şahit olduğunu kaydetmiştir. Ardından ülkenin geri kalmış bölgelerinin en önemli sağlık hizmetlerinden mahrum kalmasına üzüldüğünü ifade etmiş ve bu bölgelere uzman hekimlerin gönderilmesi için bazı önerilerde bulunmuştur. En dikkat çeken, çıkartılacak bir kanunla uzman hekimlerin zorunlu olarak geri kalmış bölgelerde görevlendirilmesi teklifiydi. Sağlık hizmetlerinin daha iyi şartlarda yerine getirilebilmesi için Onun bakanlıktan istediği diğer bir husus ise, hekimler arasındaki uçuruma varan maaş farklarının eşitlenmesiydi. Böylece hekimler, maddi sorunları düşünmeden görevini yerine getirebileceklerdir. Yine O, sağlık hizmetlerine ayrılan bütçenin de azlığına değinmiş ve sağlık malzemelerinin bile tedarik edilemediğini aktarmıştır. Bu nedenlerden dolayı sağlığa ayrılan bütçenin artırılmasını rica etmiştir (CSTD, C.2, T.11, B.29: 507-508) Yurtsever'in 1975 yılında yine aynı bakanlığın bütçesi görüşmelerinde yaptığı konuşmaya bakıldığında sözünü ettiği sorunların hiçbirinin çözüme kavuşturulamadığı görülmektedir. Dolayısıyla kendisi yine 1975 yılı bütçe görüşmelerinde de bu sorunları tekrarlamıştır. Buna ilaveten O, sağlık hizmetlerinin daha iyi şartlarda yerine getirilebilmesi için çağdaş ve medeni ülkelerde olduğu gibi sağlık hizmetlerini tek elden yürütecek bir mekanizmanın kurulmasını istemiştir. Daha önceki taleplerinden farklı olarak O, Türkiye'de kanser hastası vakalarının arttığından söz ederek kanser hastanelerinin mutlaka kurulması gerektiğinin altını çizmiştir (CSTD, C.19, T.14, B.30: 537-539).

Arif Hikmet Yurtsever, senatörlük görevi sırasında bölgesel kalkınmaya ilişkin meselelerin yanı sıra aynı zamanda bazı güncel konularla ilgili de demeçlerde bulunmuştu. 20 Aralık 1973 tarihli senato genel kurulunda gündem dışı söz almış ve yazar Hüseyin Nihat Atsız'ın ağır hapis cezasının sağlık sorunları nedeniyle cumhurbaşkanı tarafından affedilmesini talep etmiştir. Onun anlatımlarına göre, fikir suçundan dolayı hapis cezası almış olan yazar Çetin Altan'ın cezası sağlık sorunları nedeniyle cumhurbaşkanı tarafından affedilmişti.⁷ Atsız da aynı şekilde yazılılarındaki bazı fikirlerin suç barındırması nedeniyle 15 ay ağır hapis cezası almıştı. Cezaevine girmesinden sonra 70 yaşındaki Atsız'ın hastalığı ağırlaşmış ve cezaevi koşullarında tedavisi sürdürülemez hale gelmişti. Yurtsever, Altan gibi Atsız'ın da sağlık sorunları nedeniyle cumhurbaşkanınca affedilmesini rica etmiştir. Atsız'ın affını isterken Yurtsever, onu şu sözlerle Atsız'ı tanıtarak senatörler ve cumhurbaşkanı üzerinde etki yapmaya çalışmıştır: *"...Kendisi hepimizin gayet yakından tanıdığımız son yarım asrın Türk Milliyetçiliğinin sembolü haline gelmiş, Türk Milletinin mutluluğu ve yücelmesi için savunduğu fikirleri her türlü çileye katlanarak yılmada savunmuş bir idealisttir"* (CSTD, C.13, T.13, B.14: 227-228). Daha sonraki günlerde Atsız'ın affı için başlatılan imza kampanyalarının (Milliyet 13 Ocak 1974: 11; Milliyet 14 Ocak 1974: 1, 11) da etkisiyle Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, 21 Ocak 1974 tarihinde yetkisini kullanarak Atsız'ın hapis cezasını affetmiştir (Cumhuriyet 22 Ocak 1974: 1, 7).

⁷ Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Anayasanın 97. Maddesine dayanarak sağlık sorunları nedeniyle yazar Çetin Altan'ın hapis cezasını affetmiş ve Altan, 8 Aralık 1973 tarihinde tahliye edilmişti (Milliyet 9 Aralık 1973: 1, 11).

1975 yılına gelindiğinde 12 Mart öncesinin gençlik çatışmaları tekrar başlamıştı. Bu durumdan endişe duyan Yurtsever, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1975 yılı bütçesi görüşmelerinde bu meseleye temas etmişti. Tekrar başlayan anarşi olaylarının ardında yatan sebebi *"12 Mart'ı doğuran ideolojik sapıklıklar"* olarak değerlendirmiştir. Bunun masum öğrenci hareketleri ya da öğrencilerin haklarını arama eylemleri olmadığını anlatan O, gençlerin o günkü duruma gelmesinin nedenlerini şu sözlerle açıklamıştır: *"Kıymetli fikir adamımız Ziya Gökalp'in fikriyatını yaptığı, büyük Atatürk'ün şuurlaştırdığı Türk milliyetçiliği; gençlerimizi idealize edecek yegâne milli, akılcı yoldur. Bu ideolojiyi gençlerimize kâfi miktarda verebilseydik; toplumumuz ve gençliğimiz, bugünkü üzüntüler içerisine girmezdi. Bundan dolayı, bütün politikacılarımızı, üniversitelerimizi, Milli Eğitim Bakanlığımızın sorumlularını mesul tutmamaya imkân yoktur"*. Yani Yurtsever, antikomünist bir bakış açısıyla gençlik hareketlerini ele almış ve bu hareketlere çözüm olarak Türk milliyetçiliğine dayalı bir eğitim sistemini önermiştir. O, *"milli kültürümüzü, milli hasletlerimizi ve milli bekamızı sağlayacak bir milli eğitim politikasının"* yürürlüğe sokulmaması halinde ülkenin yeniden çok derin sorunlar yaşayacağı uyarısında bulunmuştur. Kemalizm ve Türk Milliyetçiliği dışında yabancı ideolojilerin insanlara mutsuzluk ve ıstıraptan başka bir şey getirmeyeceğini belirten Yurtsever, ayrıca üniversite hocalarından öğrencileri üzerindeki kontrolü kaybetmemelerini istemiştir (CSTD, C.19, T.14, B.30: 595-597).

6. 1975 Cumhuriyet Senatosu Seçimlerini Kaybetmesi ve Sonraki Hayatı (1975-2001)

1961 Anayasası gereği Bingöl'ün de içerisinde bulunduğu B grubu iller için Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçimleri 12 Ekim 1975 tarihinde yapılacaktır. Dolayısıyla AP'li Arif Hikmet Yurtsever'in 9 yıllık senatörlük görevi sona eriyordu. Yurtsever, yine AP'den Bingöl senato seçimlerine adaylığını koymuştur (Milliyet 14 Haziran 1975: 1, 10). 31 Ağustos'ta Bingöl'de yapılan ön seçimlerde O, delegelerin büyük oy çoğunluğunu elde ederek resmen AP adayı olmuştur (Cumhuriyet 1 Eylül 1975: 1, 9). Başka siyasi partiler de Bingöl senatörlüğü için adaylarını belirlemiştir. CHP Musa Eren'i, MHP Mustafa Akalan'ı, DRP Hüseyin Akol'u ve MSP Mehmet Bilgin'i aday olarak göstermişti (Milliyet 6 Eylül 1975: 6). 12 Ekim günü yapılan seçimlerde Bingöl ilinde 79.603 seçmenden 58.284'ü oy kullanmıştı. Kullanılan oyların 56.664'ü geçerli kabul edilmişti. AP 19.898, CHP 15.624, DRP 372, MSP 20.467, MHP 171 ve Türkiye Birlik Partisi (TBP) 132 oy almıştı (Tuncer 2002: 349).⁸ Dolayısıyla AP'li Yurtsever, çok az bir oy farkıyla senato seçimlerini MSP'nin adayı Mehmet Bilgin'e kaptırmıştı. Yurtsever'in 1966 yılında başlayan siyasi hayatı seçimleri kaybetmesiyle birlikte sona ermiştir. Bundan sonraki hayatında O, bir takım bürokratik görevlerde yer alacaktır.

Yurtsever'in siyasi hayatı sona ermesinden sonra kendisi Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün 16697 sayılı kararıyla 22 Temmuz 1976'da Bingöl Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü olarak atanmıştır (BCA, 30.11.1.0/432.51.5). 8 Nisan 1977 tarihine kadar bu görevde bulunmuştur. Ardından 15 Nisan 1977-4 Ocak 1978 tarihleri arasında Çorum Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü olarak görev yapmıştır. Hemen ardından kısa bir süreliğine yani, 4 Ocak 1978-23 Şubat 1978 tarihleri arasında Sağlık ve Sosyal Yardım

⁸ T.C. Resmi Gazete, 25 Ekim 1975: 11-12. 12 Ekim 1975 tarihinde yapılan üçte bir senato yenileme seçimlerinde AP 27, CHP 25 ve MSP 2 senatör çıkartmıştı (Tuncer 2002: 349).

Bakanlığının Sosyalleştirme Daire Başkanı olarak çalışmış ve başkanlık görevinden sonra ise, 23 Şubat 1978'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müşaviri olmuştur (BCA, 30.11.1.0/541.13.2: 4). 5 Şubat 1981 tarihine kadar bu görevini başarıyla sürdüren Yurtsever, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından başka bir göreve, yani Nevşehir Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'ne atanmak üzere müşavirlik vazifesinden alınmıştır (BCA, 30.11.1.0/539.4.15: 2; BCA, 30.11.1.0/540.6.6: 2). Nevşehir'deki görevini sürdürürken 12 Mart 1982'de emekliye ayrılmış ve 1990'a kadar İzmir Kızılay Kan Merkezi ve Tariş'te hekim olarak çalışmıştır (Çoker 1998: 40).

Arif Hikmet Yurtsever, emeklilik hayatı sırasında tekrar siyasete girmeye karar vermiştir. 28 Eylül 1986 tarihinde Bingöl'ün de içerisinde yer aldığı 10 ilde 11 milletvekilliği için ara seçimler yapılacaktı. Yurtsever, Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDD)'nin yerine kurulan Hür Demokrat Parti (HDP)'den (Milliyet 29 Kasım 1986: 8) Bingöl milletvekilliğine adaylığını koymuştur (Milliyet 6 Ağustos 1986: 9). Yurtsever, milletvekili seçilmesi durumunda Bingöl için yapacağı çalışmaları Milliyet Gazetesi'nden gazeteci Taha Akyol'a anlatmıştır. Güzellikleriyle ünlü Bingöl'deki Kot tepesinde büyük bir turistik tesisin kurulması için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile temasa geçeceğini ifade etmiş ve bu tesisten beklediği yararı şu sözlerle açıklamıştır: *"Bu turistik tesisin çok faydası dokunacaktır Bingöl'e. Bir kere turistik tesise gidebilmek için yol da lazım. Demek ki, bu sayede Kot Tepesi'ne yol da yapılacak. Sonra Kot Tepesi'nden güneşin doğuşunu seyretmek için gelecek turistler, bir iki gece Bingöl'de konaklayacak. Onların Bingöl'e gelmeleri de büyük bir fayda sağlayacak. Bingöl tanınmış olacak yabancılar tarafından"*.

Yurtsever, Bingöl'ün turistik özelliklerini ön plana çıkartmanın yanı sıra siyasi hayatı boyunca dile getirip gerçekleştiremediği Bingöl'e fabrika tesisleri kurma projesini hayata geçireceğini de açıklamıştır. Bingöl, Erzurum ve Muş illerinde koyun sayısının çok fazla olduğunu aktaran Yurtsever, koyunların yünlerini değerlendirmek için Bingöl'de bir yün fabrikası kuracağını kaydetmiştir. Yün fabrikasının yanı sıra buna eş değer iplik ve halı fabrikasının açılması için gayret sarf edecektir. Kalifiyeli eleman sağlamak adına da bir halıcılık okulu açtıracaktır. Böylece bölgedeki işsizlik de kısmen azalacaktır. Büyükbaş hayvancılığa da önem veren Yurtsever, büyükbaş hayvancılığın Bingöl'de önemli olduğundan söz ederek burada bir et kombinasi tesisi kurduracağı ve bununla entegrasyonu sağlayıcı deri ve kundura fabrikalarını faaliyete geçirtileceğini duyurmuştur. Bingöl ve çevresindeki fosfat madenini de değerlendirmeyi düşünerek fayans fabrikası kurmayı planlamaktaydı. Açılacak fayans fabrikasıyla Bingöl'ün ihtiyacı karşılandığı gibi Ortadoğu ülkelerine de ihracat yapılabilecekti. Bu projelerle seçim yarışına giren Yurtsever, önce Bingöllülerin en çok yaşadığı İstanbul'da seçim propagandası yapacak, ardından seçim bölgesi Bingöl'e gidecekti. Kendisini milliyetçi olarak tanımlayan Yurtsever'in, Bingöl'deki seçim yarışında bazı güvenlik endişeleri vardı. Bu endişesini *"Bizim oralarda anarşi bildiğiniz gibi değildir. Yolunuzu kesip, insan öldürüyorlar bizim oralarda. Eh, biz de yıllardır Bingöl'de milliyetçiliğin temsilcisi olarak biliniyoruz ya...Bu sebeple bölücülerin otomatik olarak boy hedefi olmuş bulunuyorum. Hazırlıklı olmak şarttır"* sözleriyle ortaya koymuştur. Kendisi bu endişesinden dolayı kendi güvenliğini sağlamak adına silahı ile birlikte Bingöl'e gidecekti (Milliyet, 11 Ağustos 1986: 9).

Bingöl'de 28 Eylül'de yapılan ara seçimleri kaybetmiş ve dolayısıyla Bingöl ile ilgili projelerini gerçekleştirememiştir. Bingöl ara seçimlerinde birçok siyasi parti yarışmış ve Anavatan Partisi'nden Mahmut Sönmez 64.140 geçerli oyun 21.743'ünü alarak Bingöl milletvekili seçilmiştir. Onu 13.396 oyla Doğru Yol Partisi, 14.577 oy ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti ve 1.324 oy ile Demokratik Sol Parti takip etmiştir. Yurtsever ise bu seçimlerde sadece 692 oy alabilmiştir (Tuncer 2002: 342).⁹ Yurtsever'in partisi HDP, Türkiye genelinde oyların sadece % 1.37'sini alarak hiçbir milletvekilliğini kazanamamıştır (T.C. Resmi Gazete 10 Ekim 1986: 21). Bu başarısızlıktan sonra parti, 29 Kasım 1986'da kendini feshetmiştir (Milliyet 29 Kasım 1986: 8). Parlamente'ye tekrar girme denemesi başarısızlıkla sonuçlanan Yurtsever, bir emekli siyasetçi olarak hayatını İzmir'de sürdürmeye devam etmiş ve 1996 yılında yakalandığı akciğer kanserinden kurtulamayarak 2001 yılında vefat etmiştir (TBMM Albümü 1920-2010: 1739).

Sonuç

Bingöl'ü temsil eden cumhuriyet senatörleri içerisinde en uzun süre görev yapan Arif Hikmet Yurtsever, sırasıyla AP, DRP ve HDP bünyesinde yer almıştır. Dönemin koşulları nedeniyle belli bir süre de bağımsız olarak senatoda bulunmuştur. Yurtsever'in siyaset yaptığı siyasi partilere ve senatoda yaptığı konuşmalara bakıldığında merkez sağ kimliğe sahip olduğu söylenebilir. Siyasi yaşamı boyunca da bu kimliğini muhafaza etmeyi başarmıştır.

Yurtsever'in Türk siyasal hayatında bir takım izler bıraktığı görülmektedir. Gerek AP'nin ikiye bölünmesi sürecinde gerekse DRP'nin kuruluşunda önemli bir rol oynadığı söylenebilir. 1970 yılında parti içi çekişmelerin bir sonucu olarak AP'nin ihraç ettiği ilk isimlerden birisiydi. Aynı zamanda DRP'nun kurucu kadrosundaki 5 senatörden biriydi. 9 yıllık parlamenterlik hayatında Yurtsever, birçok parti değiştirmiştir. AP'den tartışmalı ve sert bir biçimde ihraç edilmiş olmasına rağmen yıllar sonra tekrar AP'ye dönüş yapması bir hayli ilginçtir. AP'ye dönmesinin ardında, Birinci Milliyetçi Cephe hükümetine destek verme isteğinin yattığı iddia edilebilir.

Yurtsever, geri kalmış bir bölge olan başta Bingöl olmak üzere Doğu Anadolu bölgesinin kalkınması için senatoda büyük bir mücadele veren isimlerden birisiydi. Doğu'nun her alanda kalkınmasının Türkiye için hayati derecede önemli olduğu görüşüne sahipti. Kalkınmanın sağlanması için nelerin yapılması gerektiğini her fırsatını bulduğunda öneriler şeklinde senatoda dile getirmiştir. Yeri geldiğinde hükümetlerin yanlış politikalarını eleştirmekten geri durmamıştır. Bütün bu çabalarına rağmen Yurtsever'in istediği bir Doğu Anadolu Bölgesi oluşturulamamıştır. Bingöl ve çevresi ile ilgili gerçekleştirilmemiş olan projelerini hayata geçirmek için tekrar milletvekili olmaya çalışsa da başarılı olamamıştır.

Yurtsever'in 1971 Bingöl Depremi sonrası depremzedelerin yanında yer alarak onların sorunlarını senatoda ve basında dile getirmeye çalışması ve sorunların

⁹ T.C. Resmi Gazete 10 Ekim 1986: 20-22. 28 Eylül 1986 tarihli milletvekili ara seçim sonuçlarına göre, Anavatan Partisi % 32.1 oy oranı ile 6, Doğru Yol Partisi 23.5 oy oranı ile 4 ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti % 22.7 oy oranı ile 1 milletvekili çıkartabilmişti. Anlaşılacağı üzere bu seçimlerin galibi Bingöl seçimlerini de kazanan Anavatan Partisi idi (Tuncer 2002: 342).

çözümleri noktasında öneriler ortaya atması; onun temsilcisi olduğu Bingöl'ün her şartta yanında olduğu görüşünü sağlamlaştırmıştır.

Yurtsever, Bingöl ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin sorunlarının yanı sıra Türkiye'nin genel gündemiyle de ilgilenen bir parlamenterdirdi. Bunlardan en dikkat çekici olanları, yazar Hüseyin Nihat Atsız'ın cezasının affı, öğrenci olayları, üniversite kanunu, doktorların ve veteriner hekimlerin mali sorunları idi.

KAYNAKLAR

Aydın, Suavi Ve Taşkın, Yüksel, 2014, *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çakırbaş, Ali, 2020, "Cumhuriyet Senatosu'nda Nevşehir'in Temsili", *History Studies*, 12/4, Ağustos, 1525-1541.

Çavdar, Tefvik, 2013, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*, 5.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Çoban, Ebru, 2015, "Yerel Basına Göre Bingöl'de 1960-1970 Yılları Arasında Siyasi Gelişmeler", *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 10/13, Fall, 57-70.

Çoker, Fahri, 1998, *Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Özgeçmişleri 1966-1980*, C.1ı, Ankara: Tbbm Vakfı Yayınları.

Karataş, İsrail, 2020, "1971 Bingöl Depremi", *History Studies*, 12/5, Ağustos, 2797-2820.

Karataş, Murat, 2020, "27 Mayıs 1960 Sonrası Merkez Sağda Bir Siyasal Aktör Olarak Ferruh Bozbeyli Ve Demokratik Sağ Düşüncesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt:126, Sayı:248, 211-230.

Kurt, Ahmet Öner Ve Şaşmaz, Tayyar, 2012, "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi: 1961-2003", *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi Ve Folklorik Tıp Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 21-30.

Tuncer, Erol, 2002, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler 1877-1999*, Ankara: Tesav Yayınları.

Tezler

Altunbaş, Mustafa, 2015, *Ferruh Bozbeyli Ve Siyasi Hayatı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavuşoğlu, Hüseyin, 2005, *Türk Siyasal Yaşamında Demokratik Parti 1970-1980*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turhan, Sedat, 2015, *Adalet Partisi İçerisinde Bir Muhalif: Sadettin Bilgiç*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arşivler

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30.18.1.2/198.60.12 (25.08.1966).

BCA, 30.11.1.0/432.51.5 (22.07.1976).

BCA, 30.11.1.0/541.13.2 (22.07.1976).

BCA, 30.11.1.0/540.6.6 (30.01.1981).

BCA, 30.11.1.0/539.4.15 (05.02.1981).

BCA, 30.11.1/541.13.2 (26.02.1981).

Cumhurbaşkanlığı Cevdet Sunay Arşiv (CCSA)

CCSA, Yer No: 5/9-12, Fihrist No: 9852-126.

Resmi Yayınlar

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD)

CSTD, Dönem: (D)1, Cilt: (C)38, Toplantı: (T)6, Birleşim: (B)29 (04.02.1967).

CSTD, D.1, C.40, T.6, B.61 (18.05.1967).

CSTD, D.1, C.40, T.6, B.62 (23.05.1967).

CSTD, D.1, C.40, T.6, B.69 (15.06.1967).

CSTD, C.45, T.7, B.29 (06.02.1968).

CSTD, C.51, T.8, B.30 (02.02.1969).

CSTD, C.51, T.8, B.33 (05.02.1969).

CSTD, C.53, T.8, B.58 (08.05.1969).

CSTD, C.53, T.8, B.71 (27.10.1969).

CSTD, C.65, T.10, B.72 (03.06.1971).

CSTD, C.2, T.11, B.26 (02.02.1972).

CSTD, C.2, T.11, B.28 (04.02.1972).

CSTD, C.2, T.11, B.29 (05.02.1972).

CSTD, C.3, T.11, B.31 (07.02.1972).

CSTD, C.8, T.12, B.24 (02.02.1973).

CSTD, C.13, T.13, B.14 (20.12.1973).

CSTD, C.19, T.14, B.30 (09.02.1975).

CSTD, C.20, T.14, B.33 (12.02.1975).

CSTD, C.21, T.14, B.51 (17.04.1975).

TBMM Yayınları

TBMM Albümü 1920-2010, C.4: 1960-1984, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2010, s. 1739.

Sürelî Yayınlar (Gazeteler)

Bingöl

Cumhuriyet

İkbal

Milliyet

T.C. Resmi Gazete